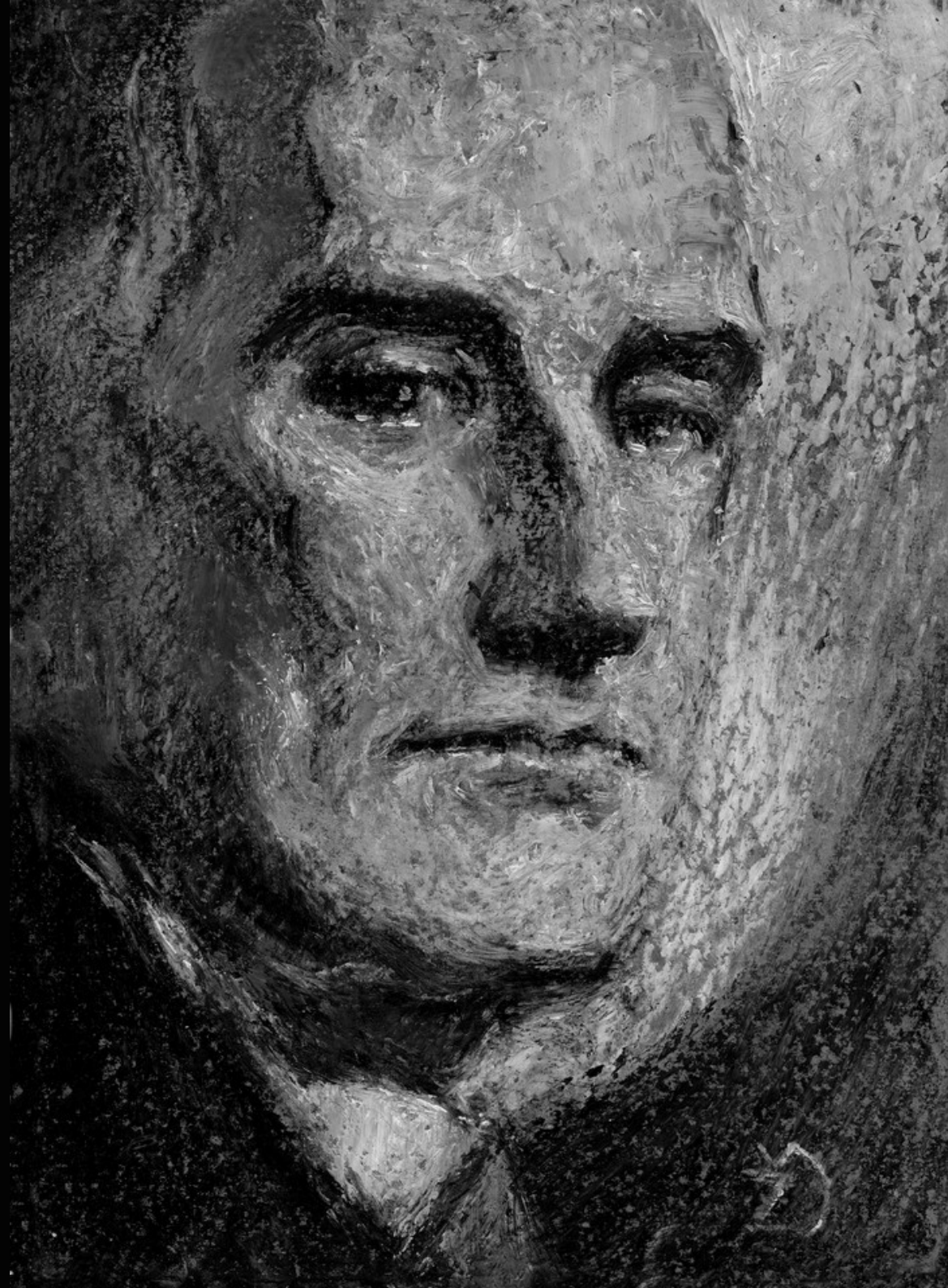

maurice
RAVEL

- bez Debussyja?

- katica burić

Iako je francuski tzv. 'urbani' skladatelj Maurice Ravel bio veća glazbena ličnost od mnogih njegovih suvremenika, pa i onih nakon njega, ipak ga se, čini se, ne može uvrstiti među one koji su otvorili nove kreativne putove glazbenog mišljenja, poput Stravinskog, Bartóka, Schönberga, Berga, Weberna ili Hindemitha. A pokušavajući ga svejedno smjestiti u neku od 'ladica' historije glazbe, taj skladatelj nerijetko dospijeva u onu pod nazivom Claude Debussy. Na taj način, mora se priznati, Ravel automatski povlači 'tanji kraj' historijske važnosti, iako je, nema sumnje, obogatio orkestralnu i klavirsku literaturu s nekolicinom remekdjela.

Kad je Debussy (1862.-1918.) već uživao slavu svoga umjetničkog života, Ravel (1875.-1937.) je još bio 'novak', pa ipak, praćenje, analiziranje, možda i pokoje 'kopiranje', bilo je uzajamno. Odnos dvojice Parižana, zbog toga ubrzo je zahladio, a čini se da se Ravel, već sit usporedbe, u kasnijim djelima čak trudio pobjeći od svoje 'impresionističke sjene'. Izvana gledajući, Debussy je uživao veliku popularnost, njegova su djela, iako inovatorska, dobro primljena kod pariške publike (i kritike), a njegova privatna osoba, *bohemska*, uvijek je stajala nekako po strani javnih i umjetničkih zbivanja. Slika Ravela, skladatelja, na prvi pogled prikazuje tipičnog francuskog *dandyja*, čija su prva djela već uživala popularnost i koji se do kraja života nije morao brinuti o svojoj "umjetničkoj reputaciji".

Pa ipak, slike obojice imaju i druge kutove gledanja. Debussyja, zapravo, do njegove četrdesete šira javnost nije poznavala, no njegov je život bio otvoren svijetu, jednako kao što su njegova djela, mada usamljena zbog svojih jedinstvenosti, bila oslobođena od svih formalnosti. Ravelova su rana djela zaista uživala popularnost, ali dokazivanje i borba s 'vrhom' popularne Rimske nagrade, kao da će uzrokovati svojevrstne nesigurnosti u njegovom stvaralačkom procesu. I dok o životu jednog 'čudaka' Debussyja znamo mnogo, o 'profinjenom' Ravelu ne znamo gotovo ništa jer njegov je život bio zatvoren u zidovima njegova imanja među koje je rijetke puštao.

No, glazba je ipak nit koja je povezala dvojicu umjetnika, i to takva glazba koja svojim sličnostima i razlikama ponajprije potvrđuje njihovu generacijsku, geografsku i, konačno, stilsku blizinu. Sâm Debussy je zazirao od slikarskog pojma *impresionizam* koji se vrlo rano 'zalijepio' za njegova djela, no ono što je možda najkarakterističnije za taj pojam - boja, savršeno opisuje njegovu glazbu. No, boja je jednako važna i Ravelu. Međutim dok Debussy orkestralnu boju dobiva ne miješajući instrumentalne boje, već slažući ih jednu do druge i time postižući prozračnost, rafiniranost, pa i komorniji zvuk, Ravelova je orkestracija bogata, virtuozna, te iskorištava do krajnjih granica mogućnost instrumentalnih kombinacija. Čini se da se razlike u orkestraciji mogu objasniti njihovim temeljnim pristupom samoj glazbi. Unatoč blagom Wagnerovom, ruskom i javanskom utjecaju, Debussy kao da se oslanjao jedino na svoj unutarnji 'šaptaj', dok je Ravel mnogo više crpio iz svoje okoline, bilo da se radilo o španjolskim, hebrejskim, grčkim, *jazz* ili ciganskim 'začinima'. Nasuprot Debussyjeve prozračnosti, Ravelov je

kolorit još naglašeniji, oštrijih obrisa, rijetko prevučen laganim 'sivilom' koji Debussyju daje onu sanjarsku notu. Ravelu se ipak, na kraju krajeva, pripisuje epitet jednog od najvećih majstora suvremenog orkestra.

Oboje skladatelja ne napušta tonalitetni glazbeni jezik, već ga obogaćuju zajedničkom sklonosti ka modalitetnim principima. No, obojica su i na harmonijskom planu uspjeli pobjeći od strogog dura i mola, i dok Debussy slaže harmonijske spletove pomoću starocrkvenih tonaliteta, cjelostepene ljestvice, paralelizama itd., Ravel se više okreće bogatstvu kromatike, mada njegova rana djela odaju sličnosti s Debussyjem (upotreba paralelnih akorda, 'obojenih' akorda). Kasnije se Ravel nije bojao dodirnuti atonaliteta ili bitonaliteta. U tretiranju melodije Debussyjeve su melodije (teme) uglavnom sažete, skromnog opusa, gotovo skicirane, dok im Ravel daje potpunu samostalnost, i kontrapunktički ih obogaćuje), no veće su razlike javljaju glede tretiranja ritma i forme. Debussyjeve ritmičke konture su vrlo neodređene, kolebljive, nestalnog karaktera, a za Ravela ritam je jedan od osnovnih oslonaca, stoga nije ni slučajno što su se mnoge njegove skladbe mogle koreografirati. Oduševljavao ga je ritam, pogotovo plesni ritmovi, bez obzira na njihovu provenijenciju, pa se u njegovom opusu može pronaći utjecaj baroknog menueta (*Couperinov grob*), pavana (*Pavana za infantkinju*), valcera (*Plemeniti i sentimentalni valcer*), bluesa (*Violinska sonata, Klavirski koncert u G-duru*). I izvan plesne ritmike, Ravelov je ritam čvrst, naglašen i često vrlo osebujan. U oblikovanju forme razlika među ovim skladateljima rasla je s njihovom zrelosti. Za Debussyja inače karakteristična otvorenost forme bivala je sve većom, rapsodičnijom i improvizacijskog tipa, a cjelinu

je kreirao od sitnih mozaičkih odlomaka. Ravel nije izbjegavao formalne zakonitosti, štoviše s vremenom su njegovi formalni obrasci postajali čvršći.

Egzotizmi su oduševljavali obojicu. Bili su svjedocima svjetske izložbe u Parizu 1889. godine koja je na različite načine utjecala na njih. Ljubav za 'tuđe umjetnosti' Ravel je, čini se, nosio već svojim nasljeđem, naime, bio je sin švicarskog urara i majke pirinejsko-baskijskog porijekla, pa iako njegova glazba odiše tipičnim francuskim osobinama, u njoj pronalazimo mnoštvo utjecaja, ponajviše onih španjolskih. Oboje su voljeli rusku glazbu, ali dok su Debussyja inspirirale Musorgskove antiformalne smjernice, Ravel je tragao za 'onim novim' u djelima Borodina i Balakireva, a njegov orkestralni jezik osim na temeljima Richarda Straussa počiva i onim Rimskog-Korsakova. Susret s Rusijom jednog i drugog očituje se i kroz suradnju s Djagiljevlevom baletnom trupom.

Ravel je jednom prigodom rekao da je njegov skladateljski proces veoma naporan i težak te da "svoja djela piše veoma polako, kap po kap". Zna se da je tom procesu davao alkemičarsku važnost, obavijao ga misticizmom, ali isto tako tvrdio je da kad bi "itko radio na jednom djelu kao i on, jednako bi dobro skladao". Debussy je pojednostavljivao taj proces govoreći da "ne postoji teorija, ...treba samo slušati, a jedini zakon je zadovoljstvo". Očito je da mu to zadovoljstvo nije bilo teško ostvarivati, za razliku od Ravela, koji kao da je cijeli život tragao upravo za njim, a možda ga i nije pronašao. Debussy se lako prepuštao osjećajima. Ravelov intelekt je uvijek nastojao obuzdati osjećaje. Debussy je uvijek tragao za slobodom, a Ravel je tu slobodu nadzirao slobodnim izborom ograničenja koja je onda trebalo svladati. Čini se da je, pogotovo u kasnijim djelima,

uživao i možda najviše u pronalaženju i rješavanju zakučastih kompozicijsko-tehničkih zadataka.

Obojica su svoja velika djela posvetili klaviru. Ravela je klavir privukao na kraju njegove karijere, i to zbog svojih tehničkih izazova, pa je skladao jedno od najvirtuoznijih klavirskih djela – *Noćni Gaspard*, djelo čija virtuoznost nema odjeka u Debussyjevim klavirskim djelima. Nasuprot Ravelovom odnosu prema klaviru, koji se može usporediti s onim Chopina, (po konzekventnosti ili originalnosti), Debussy je, iako posvetivši svoje *Etide* Chopinu, ipak bliži po senzibilitetu jednom Lisztu – romantičnom pijanizmu, koji je prizvan za moderne svrhe.

Pitanje dakle nije ni bilo čija je važnost veća, a na pitanje može li Ravel bez Debussyja, odgovor je – naravno da može! Ravel je ipak ponajviše zaslužan da je francuska glazba u jednom razdoblju uspjela doći u vodeći položaj u cjelokupnoj europskoj glazbenoj umjetnosti.

Diskografija:

The Orchestral Masterpieces

L'Orchestre de la Suisse Romande, E. Ansermet

DECCA 468 564 (2CD)

Daphnis et Chloé

BSO, C. Munch

RCA Victor 09026 61846

Daphnis et Chloe, La Valse

LSO, P. Monteux

DECCA 425 956

Daphnis et Cloé, Rapsodie espagnole, Boléro, La Valse, Le Tombeau de Couperin, Ma Mère l'Oye, Pavane

Orchestre symphonique de Montréal, C. Dutoit

DECCA 460 214 (2CD)

Daphnis et Chloe

BPO, P. Boulez

DG 447 057

Daphnis et Chloé

Les Siècles & Ensemble Aedes, F.-X. Roth

harmonia mundi HMM905280

& S. Prokofjev: Glasovirski koncerti

M. Argerich, BPO, C. Abbado

DG 447 438

& S. Rachmaninov: Glasovirski koncerti

A. B. Michelangeli, PO, E. Gracis

Warner Classics 2435672382

& C. Debussy: Gudački kvarteti

Quartetto Italiano

Philips 420 894

& C. Debussy, Faure: Gudački kvarteti

Quatuor Ebène

Virgin Classics 519045

Gaspard de la nuit; Prokofiev: Sonata br. 6

Ivo Pogorelić klavir

DG 413 363